

5. Тітов М. І. Апеляційні господарські суди: проблеми та перспективи // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали науково-практичної конференції. — 18–19 квітня 2002 р. (Харків). — Київ-Харків: Юрінком-Інтер, 2002. — С. 45–49.
6. Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
7. Рум'янцев В. О. Проблеми удосконалення підготовки професійних суддів в умовах судової реформи в Україні // Судова реформа: проблеми і перспективи. — С. 72–75.
8. Селиванов А., Фесенко Є. Професійні знання суддів — гарантія забезпечення справедливого правосуддя // Право України. — 2000. — № 7. — С. 84–85, 89.
9. Тітов М. Деякі деонтологічні аспекти діяльності суддів // Право України. — 1998. — № 12. — С. 103–106.
10. Клеандров М. Н. Социально-психологические и морально-этические проблемы формирования судейского корпуса // Журнал российского права. — 1999. — № 12. — С. 48–58.
11. Шишкін В. Суб'єкти здійснення правосуддя за Конституцією України (коментар до положень статей 127–128 Конституції України) // Право України. — 1998. — № 11. — С. 34–37.
12. Ківалов С. На півдорозі залишилось формування суддівського корпусу // Голос України. — 2001. — 25 груд. — С. 36.
13. Долежан В. В., Василюк С. Ф. Проблеми зміцнення правового статусу Вищої ради юстиції // Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий наук. збірник. — Вип. 62. — Харків, 2003. — С. 134–143.
14. Міхеєнко Ю. М. Порядок призначення на посаду як гарантія незалежності суддів // Судово-правова реформа в Україні: проблеми і перспективи. — С. 83–84.
15. Савенко М. Д. Забезпечення незалежності суду — важливий напрям судово-правової реформи в Україні // Там само. — С. 34–38.

УДК 351:347.77

Б. А. Кормич
*канд. юрид. наук, доцент кафедри морського
та митного права ОНЮА*

ТИПОЛОГІЯ МЕТОДІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ З МЕТОЮ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні процеси інформатизації суспільства та викликаний ними бурхливий розвиток інформаційних відносин вимагає пошуку ефективних методів та способів їх правового регулювання. На сьогоднішній день той масив правових норм, який вже досить часто називають інформаційним правом, складається з поєднання норм адміністративного та цивільного права і, відповідно, використовується поєднанням адміністративно-правових та цивільно-правових методів регулювання суспільного обігу інформації.

Важливість дослідження особливостей використання таких методів зумовила звернення до окремих аспектів цієї проблеми ряду науковців-правознавців, зокрема І. Гостева, В. Копилова, В. Северіна, Д. Бахраха, інших фахівців з адміністративного та інформаційного права.

Однак, теоретична і практична значимість розв'язання проблем, що виникають у сфері обігу інформації на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства і глобалізаційного процесу інформатизації, потребують подальшого детального дослідження методів правового регулювання суспільного обігу інформації.

Таких методів ми можемо виділити два класичні: диспозитивний та імперативний. За диспозитивного методу умови обігу інформації, її використання, розповсюдження, передачі прав на неї третім особам визначаються або власником цієї інформації особисто, або на основі договору з іншими зацікавленими особами. Це не означає відсутності нормативно-правового регулювання обігу цієї інформації, але в рамках цього регулювання існує відповідна свобода дії. Для прикладу ми можемо навести законодавство про авторські права, про право інтелектуальної власності, законодавство, що охороняє інформацію про особисте життя (адже ці дані також можуть бути оприлюднені за згодою цієї особи) тощо.

З іншого боку, існує специфічний обіг інформації, який регулюється імперативним методом, що характеризується наявністю чітких законодавчих приписів і норм поведінки, відміна яких за згодою сторін неможлива. Це стосується, наприклад, встановлених законом прямих обмежень щодо державної, службової, лікарської, адвокатської таємниці, певних видів статистичної інформації, персональних даних тощо.

Таким чином, тип правового регулювання обігу інформації є однією з визначальних юридичних характеристик інформації. На основі початкової приналежності диспозитивного та імперативного методів правового регулювання, відповідно, цивільного та адміністративного права, ми можемо аналогічно назвати два види правового обігу інформації — цивільний та адміністративний. Причому держава "...вилучає її (інформацію — Б. К.) з цивільного обігу на будь-якому етапі. Ми вводимо поняття цивільного обігу, оскільки інформація, віднесена до державної таємниці, вилучається лише з обігу, що регулюється цивільним законодавством, але продовжує свій обіг відповідно до існуючого правового регулювання

питань охорони державної таємниці. Коли значення або цінність інформації знижується, вона випадає з цивільного обігу і потрапляє у вільний обіг” [1].

Звісно, до наведеної нами цитати слід зробити декілька зауважень.

По-перше, вилучення або обмеження інформації з обігу базується не лише на законодавстві про державну таємницю, про що ми писали вище. Одночасно оголошення інформації державною таємницею не виключає існування цивільно-правових відносин щодо неї, наприклад це стосується результатів наукових розробок, досліджень тощо. “При володінні, використанні і розпорядженні інформаційними ресурсами, що складають державну таємницю, повноважні державні органи вступають в майнові і зобов’язальні відносини з іншими суб’єктами цивільного права. Зокрема, при передачі фізичними або юридичними особами інформаційних ресурсів у власність держав у зв’язку з їх секретністю, між ними виникають договірні відносини, а у випадках неправомірних дій державних органів постають питання про відшкодування збитків, завданих громадянам або організаціям. Договірні відносини виникають між юридичними особами і державними органами, яким передано відомості, документи або дослідні зразки, що складають державну таємницю при виконанні науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт” [2].

По-друге, регулювання інформаційних відносин нормами цивільного права не виключає застосування до них додаткових обмежень. Наприклад, це стосується тих самих обмежень з метою захисту моральності та здорового способу життя.

Таким чином, два правові методи регулювання створюють три можливі види правового обігу інформації.

Перший — відкритий обіг інформації, що регулюється виключно цивільно-правовими нормами. Для нього характерне застосування диспозитивного методу правового регулювання, за якого параметри суспільного обігу інформації визначаються на основі угоди між власником інформації і третіми особами.

Закритий обіг інформації регулюються адміністративно-правовими нормами. Правила збирання, зберігання, обробки та розповсюдження такої інформації встановлюються компетентними органами державної влади і змінюються лише відповідно до вимог законодавства.

І, нарешті, обмежений обіг інформації, до якого застосовуються обидва види правового регулювання. Тобто, власник інформації може самостійно визначати правила щодо її обігу в суспільстві, але лише в певних, встановлених законом межах.

До цієї класифікації долучається, також, вільний обіг інформації, який правом не врегульований взагалі.

Характерною особливістю суспільного обігу інформації є те, що змінюючись, і відповідно змінюючи свою суспільну цінність, інформація може переміщатися з одного виду обігу до іншого. Наприклад, це зняття з інформації грифів “таємно” або “для службового користування”, закінчення терміну дії авторських прав, перетворення новин на загальновідомі факти тощо.

Але, якщо говорити про інформацію як правову категорію, тобто про “документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі” (ст. 1. Закону Про інформацію) [3], то будь-яка інформація, що відповідає цим критеріям, підпадає під дію відповідних правових норм.

Але чи означає це, що будь-які дані, які визнаються законом, інформацією, можуть стати об’єктом захисту з метою інформаційної безпеки? Однозначно, ні. На нашу думку, об’єктом захисту в цілях інформаційної безпеки є лише та інформація, яка згідно з законом знаходиться в закритому або обмеженому обігу, тобто інформація, до якої знову ж таки законом встановлені обмеження імперативного характеру. Як правило, застосування подібних обмежень щодо доступу обумовлюється великою суспільною цінністю інформації і можливими суспільно небезпечними наслідками несанкціонованих дій з такою інформацією. Так, нормами ч. 5 ст. 30 Закону “Про інформацію” визначається, що до таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі.

У той же час, інформація, доступ до якої обмежується її власником за власним розсудом, має дещо інші характеристики. “Інформація, що складає комерційну таємницю, визначається суб’єктом підприємницької діяльності і представляє для нього дійсну або потенційну цінність, доступ до такої інформації обмежується, і застосовуються заходи до її охорони” [4]. Таким чином, віднесення інформації до комерційної таємниці “не є грифом таємності, а лише вказує на те, що право власності на таку інформацію охороняється законодавством” [5].

І тут ми повинні поставити запитання: чи взагалі слід розглядати будь-які заходи щодо захисту інформації частиною національної інформаційної безпеки? Ми вважаємо, що ні, і ось чому.

Згідно ст. 17 Конституції України [6] захист інформаційної безпеки визнається найважливішою функцією держави. Головними критеріями віднесення питань захисту інформації до сфери державної функції захисту інформаційної безпеки, як вже зазначалося, є її велике суспільне значення і можливі суспільно-небезпечні наслідки несанкціонованих дій з такою інформацією. Крім того, якщо мова йде про захист інформаційної безпеки як функцію держави, то цей захист здійснюється державними органами на правових засадах.

Такі критерії обумовлюють певні характеристики захисту інформації з метою інформаційної безпеки: по-перше, випадки обмеження доступу інформації прямо передбачені законом; по-друге, ці обмеження пов'язані із забезпеченням інформаційних прав і свобод людини, забезпеченням інформаційних аспектів національної, державної, громадської безпеки, моральності, громадського здоров'я тощо. Тобто, мова йде про обмеження, які покликані гарантувати визначені законодавством безпечні умови життєдіяльності людини, суспільства і держави; і, по-третє, ще однією важливою характеристикою є те, що суб'єктом застосування цих обмежень виступають держава та її компетентні органи.

Таким критеріям відповідає лише інформація, обіг якої регулюється імперативними, адміністративно-правовими методами. Коли ж ми говоримо про захист інформації, що базується на праві власності на цю інформацію, наприклад, комерційної таємниці, об'єкта авторського права, інтелектуальної власності тощо, то мова, відповідно, повинна йти не про захист інформаційної безпеки, а про захист права власності. Зокрема, така думка підтверджується нормами ч. 3. ст. 30 Закону "Про інформацію", якими визначається, що громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту.

У цитованій нами нормі ще раз наголошується на диспозитивному характері регулювання доступу до інформації, що знаходиться у приватній власності, в тому числі підкреслюється, що система захисту подібної інформації встановлюється її власником на власний розсуд. Тобто, подібна інформація може мати абсолютно різні ступені захисту, а може не мати такого захисту взагалі, крім того суб'єктом цього захисту є не держава, а фізичні і юридичні особи. А це вже не відповідає розумінню функції держави як суспільно-важливого напрямку її діяльності.

Отже, захист зазначених видів інформації теж здійснюється державою і її компетентними органами, але вже не в рамках функції захисту інформаційної безпеки, а в рамках правоохоронної функції, як захист права власності.

Література

1. Гостев И.М. Информационное право в России. // Конфидент. — январь — апрель. — 2000. — № 1–2. — С. 18.
2. Северин В.А. Правовые проблемы информационной безопасности предприятия // Юрист. — 2001. — № 6. — С. 29.
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
4. Северин В. А. Правовые проблемы информационной безопасности предприятия // Юрист. — 2001. — № 6. — С. 29.
5. Ярочкин В. И. Информационная безопасность. — М.: Международные отношения, 2000. — С. 351.
6. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30 — Ст. 141.

УДК 35.086(477)

О. Соболий

*здобувач кафедри адміністративного
та фінансового права ОНЮА*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ОBOB'ЯЗКІВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Реформування системи державної служби передбачає чітке визначення правового статусу державного службовця, в тому числі і його обов'язків. Обов'язок державного службовця — це обумовлені чинним законодавством про державну службу функції, які складають за своєю сутністю професійну діяльність щодо забезпечення виконання повноважень державного органу. На державного службовця покладається